
1.

Egy két szó az Időszaki-iratokról, 's ezek nem tenyészhetésüknek főbb okairól hazánkban.

Azon új világosság, melly a' setét közép századok' tudatlanságának éjtszakájából kigyúlván, máig is, mint egy ragyogó méltóságban emelkedő nap, időről időre, hová tovább növeszti 's szélesbíti fényköre határait, ezer új találmányoknak lőn szülő anyja, mellyek az emberi nemzet' értelmi 's erkölcsi kifejlését, 's ez által boldogságát, kissebb vagy nagyobb hatású sikerrel eszközlék, 's jelenleg is eszközlik; de kétlem ha lehetne csak egy is nagy becsü szüleményei közzül boldogítóbb, emberi nemzet mivelődési 's elébbhaladási célját tekintve, a' folyó, úgy nevezett időszaki (évi, havi, héti, napi) iratoknál. Mert az ember társaságos állat, 's mint ilyen, egyébkint épen nem, egyedül társaságos élet, az az több különböző természetü tehetségű embertársaivali érintődés által fejtheti ki, nevelheti, tökéletesbítheti szellemi és testi tulajdonait, tehetségeit; 's a' mint ez a' társasági érintődés, egymásra hatás öregbül vagy kissebbedik; akkint száll feljebb vagy alább az emberi Nem a' miveltség' foksorán. — Mit itt, mint eszméleti igazat, valónak vallunk; ugyan azt történeti példákkal igazolja a' tanú tapasztalás. Mert, mennyire az emberi nemzet ér-

telmi kifejlésének eredetét, a' kezünkben lévő történeti lánczon vissza, vissza menvén, nyomozhatjuk, a' szellemi műveltség első bölcsőjét az olly népeknél találjuk, kik kereskedői éltöknél fogvást magokat egyéb nemzetekkel érintésbe, közlekedési viszonyokba helyezék. Hosszu évezredek' sora sem volna elegendő egy magára hagyatott, egyéb művelt szomszédoktól elszigetelten élő nemzetet, ön ereje által, csak közép foknyúig is emelhetni a' műveltségben; holott egy évszázad váltig képes a' tető' fokához közeledésig felvinni azt, ha művelt szomszédoktól környezve, 's ezekkel szoros költsön-közösülési viszonyokba helyezhetve áll.

Értelmi közösülés' csatornái iménár, mellyeken az ezer különemű ismértek egyik nemzetből a' másikba átfolynak, a' Folyó-írások; 's ezek, mint ilyenek, megbecsülhetetlen kincsek a' világosság új korának drága szüleményei között. Ezek olly folyamok, mellyek ezer irányban csergedezik keresztül a' mai művelt világban, a' társaságos' élet' széles mezéjét hordván magokkal, a' szellemi kifejlés' gyümölcsözőneit, 's belőlök a' műveltségi tápszereket kiki könnyedén és kényént meritheti ő magának. Hajdan felette nehéz, és mind e' mellett is váltig szűk márkulag jutalmazó vala, a' nemzetek értelmi közlekedésöknek útja. Ugyan is azon nemzetnek, melly a' másiktól valamit költsönözni kívánt, vagy ahhoz értéket kellett szállítani magába abból, minél vagy több utazókat küldeni abba, kik az ottani virágzás és jólét honn' majd elhintendő magvait felszedjék; így látjuk ezt a' Görögök és Romaiak' példáikban. Ma már nyugton ül könyves teremében a' tudomány búvár, a' folyóiratokból látja, olvassa és tudja, mikben és mikép foglal koznak azon nemzetek, kik a' műveltség' egén, fényt árasztó phároszokkint, fönt ragyognak, 's ezen ismértekekkel ellátva, félre vo-

nült selyem hernyóként készítheti magában, kifejtetheti magából, a' mások gondolatain, tettein, mint alapon, indulva ki, a' hasznost és követendőt a' maga és nemzete' elébbmentére.

De nem csak, miut olyan isméret-tárák, melyek a' hasznos tudni méltókat helyünkbe hordják, nagy becsűek a' folyóiratok; kiszámíthatatlan ezek' érdeme egyéb tekinteteknél fogvást is. Mert mikép tapasztalati úgy eszméleti világban is, ellenkező 's egymással küzdő erők és elemek tartják fenn a' valót 's igazat, a' szellemi elemeket, erőket pedig egyedül Folyóiratok hozhatják legkönnyebben költsönható érintésbe egymással. Versenypályát nyitnak ezek az elméknek; az írókat költsönös küszdési helyzetben léptetik fel egymás ellen. Ennek következménye az ipar, a' lelkes buzgalmu törekvés, és a' tárgynak sokoldalúlag felfogása, megvitatása, kimerítése. — Továbbá a' példa leghatóbb 's sikeresb készítő eszköz. Kezdeni merés' szent ihlete dőbőgi át a' nagyra törő ifju' keblét, midőn nyomról-nyomra kísérheti az előtte járdaló nagyok és dicsők fényes lépteiket a' Folyóiratokban; 's lehet, kik gyümölcsözetlen életben, emléktelen nyugalomban fogtak maradni, különben ez úton föllelkesítették, buzgó szorgalomra, másokkali 'súrolódásba 's harczba idéztették, sok viták után végre, a' tudomány-pályán hős nevet érdemlettenek. — Végre, hasonlíthatatlanúl öregbítik Folyóiratok az olvasók' 's egyszer'smind műveltségre fejlődők' számát. Ezekre vagynak a' Folyóiratok' olvasói közzül, kik elléteznének sokszor egész éltökön keresztül, a' legrakottabb könyvtárák mellett is, a' nélkül, hogy csak egyet is érintsenek, illéssenek azokból. Végig buvárkodni egész nagy és széles terjedelmű műveken; ehhez némi rászületett vonzalom, szenvedély kívántatik. E' mellett roppant súlyú foliantokat végig olvasunk sokszor,

's jó ha hetekig szenvedett unalmas fáradalmainkért díjúl, a' tárgynak egy oldalról kimerítését nyerhetjük. Melly káros idővesztés ez! Érti ezt az olvasó-közönség; innét vagy on, hogy örömet nyújtja kezét a' Folyóiratok után, mellyekben sokszor egy lelkes közlésből alaposb felvilágosodást merithet a' kívánta tárgyról, mint számos köteteken végig vitt széles terjedelmű munkákból. — És, — ne feledjük el, — ember az ember, 's míg ilyen marad, nem lesz soha ment emberi előítéletektől, emberi érdekektől; kihatnak ezek minden tetteire; 's gyanítható ez a' természeti gyarlóság mutatkozik ez által, hogy a' Folyóiratok, mint élő, 's még velünk kisebb, nagyobb viszonyban álló emberek' művei, egyéb könyveknél kapósabbak. Bár mint legyen a' dolog, elég nagy a' jutalom, mert a' ki olvas, ha jót, helyeset olvas; bármí czélből olvassa, szellemi erejében épülnie, öregbülne kell.

Ennyi egyenes és mellékes úton eszközölven a' Folyóírások emberi nemzetben, a' szellemi fejlődést, felvilágosodást 's az innét folyó társasági jólétet, éppen nem lehet esudálnunk, ha azok' létéért, virágzásáért, részint egyes fejedelmi személyek, részint egész testületek, olykor buzgóan pazarolva rakák Pallász' oltárára áldozataikat; ha jelenleg minden kor' lelkétől megilletett nemzetek buzgólkodnak gyámolni, tenyésztetni azokat kebelökben; ha látjuk ezeknek eláradását az idővel nőni, szélesbülni mindenütt. Tapasztalat szülte meggyőződésből tudja ugyan is korunk, mikép azt a' növényesírat, a' tudományos fölvilágosodást, melly Görög-föld és Roma termette és hintette magokból kelt, legbiztosabban Folyóírások' folyamával öntözve, nevelhetni, táplálhatni fel derék hatásu létre; mikép egyedül ez ösvényen siethet sikeresh léptekkel az emberiség ama nagy és magasztas czél, melly lételében a' legfőbbik,

a' tökéletesedés' célja felé. A' dolgok' eddigi me-
nete nem hágy kétségben lennünk, mikép a' mai
irányban haladva, elgondolhatatlanul meszsze és
előre fog jutni egy jövendő kor. Boldogok vagyunk
mi, nemzete a' jelennek! ha pályánkról leléptünk-
ben eszméletünk ezen lelket édesen derengtető gon-
dolatban húnyik el, hogy az emberi nagyság ama
korának, mely századok elve, elé állandó, alapjául
legalább egy két követ teheténk. De ezt tehetünk,
lelkes ipar, józanon fontoló ésszel irányzott lépés
kivántatik. — Mellőzve egyebeket, légyenek e' so-
rok figyelmeztetőink honunkra, egy futó néztet vet-
vén általok folyóirati Literaturánkra, mint a' melly
felmutató tanúja a' világosodás célja felé eddig
tett haladásunknak.

Melly szörnyen csalatkoznék, melly szertele-
nül sokat állitana rólunk, ki egyebet nem tudva,
nem ismerve, a' dolog' mélyébe bé nem látva,
Folyóirataink' népességünkhez iránylag váltig hosszú
névsorát kezébe vévén, abból kívánná ítéletét ki-
moudani tudományossági értéünk felett. Az 1780-dik
év óta, melly tájban egy felette megharsant vész-
ború, — melly reá szakadandó vala, — nemzeti-
ségünket hosszú mély álmából feldöbbsenté, 's ben-
nünket anyai nyelvünk becsesnek érzésére eszmél-
tete, mondani lehet, özönkint dül és ömlik nálunk
a' Folyóirat rakásra. Csak az általam ismérteket ne-
vezem meg: *Magyar Könyvtár* (Mólnár 1782.
Po'sonban), *Hirmondó* (Ráth Mátyás 1783 Po-
'sonban) ez később *Magyar Kurir* lett Bécsben,
Révai, Szacsvai, Gyarmathi, Decsi, Pánczél, Márton
és Igaz'szerkeztetésök alatt. *Magyar Mű'sa* (Szacsvai
1787. Bécsben), *Magyar Museum* (Kazinczy, Ba-
róthi, Bacsányi 1788. Kassán), *Mindenes Gyűj-
temény* (Péczeli 1789. Komáromban), *Orpheus*
(Kazinczy 1790. Kassán), *Sokféle* (Sándor 1791.

Győrben), *Új Magyar Músa* (Pánczél 1793. Bécsben), *Szép Urania* (Kármán és Pajor 1794. Vácson), *Magyar Minerva* (1799. Pesten), *Flóra*; *Ró'saszínű Gyűjtemény*; *Magyar Almanach* (Pósonban), *Egyházi Értekezések* (Verseghi és Horváth, később Kovács és Osvald), *Havi Iratok*; *Zsebkönyv*; *Téli 's Nyári Könyvtár*; *Kedveskedő*, *Sokféle* (Bécs), *Szépliteraturai Ajándék*; *Hazai 's Külföldi Tudósítások és Hasznos Mulatságok* (Kultsár 1807. Pesten), *Erdélyi Museum* (Döbrentei 1814—16-ig Kolo'svártt és Pesten), *Tudományos Gyűjtemény* (Fehér 1817. Pesten), *Aspasia* (Kovacsóczy Pesten), *Hébe* (Igaz Sámuel Bécsben), *Auróra* (Kisfaludy 1822 Pesten, folytatja Bajza); *Felső Magyar-országi Minerva* (Gr. Dessewffy József, Kazinczy Ferencz, Dulházy Mihály' felügyelése alatt, 1825 Kassán); *Elet és Literatura vagy Muzarion* (Kölcsey és Szemere 1826. Pesten); *Koszorú* (Tudományos Gyűjtemény mellé Vörösmarty, most Horváth Pesten); *Erdélyi Híradó*, *Nemzeti Társalkodó* és *Vasárnapi Újság* (Pethe 1829. Kolo'svártt, most Méhes); *Külföldi Játékszín* (Bajza 1830. Pesten); *Kritikai Lapok* (Bajza 1831. Pesten); *Orvosi Tár* (Schedel és Bugát 1831. Pesten); *Sas* (Thaisz Endré 1831. Pesten); *Egyházi Beszédek Gyűjteményje* (Szalai Imre 1831. Pesten); *Jelenkor* és *Társalkodó* (Helmecczy 1832. Pesten); *Nefelejts* (Kovacsóczy 1832. Kassán); *Egyházi Tár* (Guzmits 1832. Pesten); *Századunk* (Orosz 1832. Pesten); *Egyházi Folyóírá*s (Kovács Mátyás 1832); *Klió* (Szilágyi Kolo'svártt 1832); *Mulattató* (Harsányi 1832. Pesten); *Urania* (Szeder Fábrián Esztergomb.); *Regélő* és *Honművész* (Rothkrepf 1833. Pesten); *Lant* (Péczely 1832. Debreczenben); *Echó* (1833. Papp Ignác); *Uj Muzarion* (Szemere 1833. Pesten);

Hazai Vándor (Károlyi 1833. Pesten); *Thália* (Kovács Pál 1833. Pesten); *Szemlélő* (Kovácsóczy Mihály 1833. Kassán); *Arpádia* (Kovácsóczy 1834. Kassán); *Fillértár* (Orosz 1834. Po'sonyban); *Auróra* (Szemere 1834. Pesten); *Tudománytár* (Schedel 1834. Pesten), *Honni Vezér* (Szenvey 1834. Pesten); *Parthenon* (1834. Patakon); *Ag-laja* (Kelemen János); *Vilma* (1835 Po'sonban); *Rajzolatok* (Munkácsi 1835. Pesten); *Prédikátori Tár* (Salamon, Kolo'svártt); *Mezei Gazda, Mezei Gazdák' Barátja* (Angyalfi Pesten); *Bimbófűzér, Zsebkönyv* (Somogyi László 1836. Kassán); *Jácint, Zsebkönyv* (Kovács Sámuel 1836. Eperjesen) 's a' t. imé minő névtömeg ez! Mondom ezt látva, inyünknek hizelgőleg hallathatná rólunk ítéletét egy körülményeinkkel ismételten idegen; de nekünk, kik Folyóirataink' sorsát, történeteit tudjuk, az öröme épen semmi, a' lelket elkomolyító szomorúságra ellenben nagy okaink vagynak. Nagyok, mert lehet-é fájdalom nélkül tudnunk, mikép csak igen kevés díszlett ez itt elészámlált, 's egyéb létezett, és létezhető Folyóirataink közzül, folyvást virágzó létben; a' főbb rész feltűnt, mint egy sokat reményl-tető szép égtünemény, 's bölcsőjében, születése' hajnalán, legott beérte kora halála.

Igen is, mert mellőzve a' régiebbeket, melyeknek csak holt neve jött át hozzánk, minők: *Magyar Könyvtár, Magyar Músa, Magyar Museum, Flóra, Ró'saszíni Gyűjtemény, Minden-es Gyűjtemény, Orpheus, Sokféle, Uj Magyar Músa, Szép Urania, Magyar Minerva, Havi Iratok, Zsebkönyv, Téli's Nyári Könyvtár, Magyar Almanach* 's a' t. az újabb korúak is mint: *Erdélyi Múzeum, Aspasia, Hébe, Urania, Nefelejts, Élet és Literatura, Orvosi Tár, Arpádia, Századunk, Sas, Echo,*

Lant, Új Muzarion, Parthenon, Mulattató, Szépliteraturai ajándék 's a' t. éltek, de többé nincsenek, kihaltanak immár; a' többiek, mint: *Hazai 's Külföldi Tudositások és Hasznos Mulatságok, Tudományos Gyűjtemény, Auróra* (Bajzáé); *Felső Magyar-országi Minerva, Koszorú, Erdélyi Híradó, Nemzeti Társalkodó és Vasárnapi Ujság; Jelenkor és Társalkodó, Regélő és Honművész, Kritikai Lapok, Fillértár, Auróra*, (Szemeréé); *Prédikátori Tár, Rajzolatok, Vilma, Szemlélő* 's a' t. élnek még ugyan, de főbb részt úgy élnek, hogy kimúlások' félelme minden órán rebegtet bennünket; sorvadoznak és évenként hullonganak el; csak kevesen vagynak olyanok, mellyek mint az idővel nagyobb erőre kelő ifjú vagy férjfiú, bennök helyzett reményeink' messze tűzésökre, biztos alapot nyújtani képesek lehetnének.

Ezt így tudni, így látni, fáj egy honja' javára érzékeny kebelnek, 's igaz honfinak nem lehet könnyedén lelkétől elüzni e' kérdést: mi az ok, mellynél fogva hazánkban ez az idegen honból átültetett drága növény, a' Folyóirat nem díszlik, nem tenyészik? — Mi előtt e' kérdés föllejtéséhez nyúlnék, jegyzésül ide teszem, hogy Folyóiratoknak két alaptámaszuk vagyon, mellyeken nyugosznak, 's ezek közzül egyiket az írók', másikat az olvasók' rende teszi. E' két rend' költsönös összehatása, a' részvét, pártolás, gyámolítás tartják fenn, virágoztatják és tenyésztik egyedül a' folyóiratokat; ezek által gyámolítottak lehetnek azok fény és világosság-hintő szövétneknek emberi elméknek az emelkedés' pályáján; ellenkező esetben, ha vagy az írók, vagy az olvasók, vagy mindenik rend' gyámolata gyenge, hideg, bár szülessenek, létezni erőködjenek, elhanyaglások, megbukások bizonyos; elhal-

doklanak azok hasonlatosan azon gyenge növény csirához, mely a' zordon tél egykor reá mosolygott napjának kecségtetésére, kösziklatetően kibujt, hol sem a' kemény sziklába gyökerét nem bocsáthatá, sem tenyészítő nedv és enyh meleg által nem tápláltaték.

Tegyük - fel most az érintettem kérdést, és lássuk meg mellyik rendnél van honunkban a' Folyóiratok nem virágozhatásoknak oka? — Nálunk közönségre hallgató, igen bajosan fog határozottan és eldöntőleg felelhetni e' kérdésre. Itt az írók az olvasókra utálnak, 's nincs vége, sem hossza panaszaiknak az olvasó rend' részvétlensége, jéghidegsége ellen, *) az Olvasók viszont az Írókra kívánnak háritani mindent, állítván mikép irataik nagyobb résztléhák, üresek, sem építők, sem mulattatók, pártolásra érdemetlenek. — Mellyik rész mellé álljunk? Állítása védletére olykor mindegyik olly erős megingatatlan véd-okokat idéz-fel, mellyek veszedelmes két-igaz (dilemma) közzé ejtik az ítélt, honnét menekvésre utat lelmi nem épen könnyű.

Kik tudós pályát régóta futván közöltünk, 's tudományosságunk, egyéb nemzetekéhez fájdalom váltig keskeny, mezején járatosok, rajta minden köszirteket ismérnek, minden árok és mélység kijegyezve néztök előtt, lehet mást ítélnének; de legyen szabad nékem rövid tapasztalataim szerint kinyilatkoztatnom e' kérdéses tárgyúli gyenge véleményemet, mely is ez: Kizárólag sem az írói, sem az olvasói rendre nem róvhatjuk Folyóirataink' nem tenyészthetésének okát; van helye panasznak némileg mindenik résznel; de bizonyos tekintetben mind a' kettőt okolhatjuk. — Okolhatjuk *elsőben* is az

*) Lásd ennek példáit a' Rajzolatok' 52. számában „Öt forintos Gondolatok“ és „Vég“ címek alatt.

Irók' rendét, 's nehogy ebben hihetlent állítsak, legyenek védelmemül következő tám-okok:

*1) Iróink nem látszanak ismérni ön erejüket, mennyiben a' köztök, mintegy ragadványként elhatalmazva uralkodó szerkeztetői szertelen szorgalomnál fogva, annyi folyóiratokat halmoznak össze, a' mennyit dolgozó tudósink ereje megbirhatni, fenntarthatni nem képes. Nézzünk végig közelebb elhunyt, 's jelenleg élő írótudósaink rövid névsorán, keveset találunk a' derekak között azon olyat, ki szerkeztetői pályát egyszer avagy másszor nem próbált légyen. Kétségbehozhatatlanul igaz: szebb, nemesb vállalat egy egy alig lehet a' Szerkeztetőénét, mivel célirányos Folyóiratok által, — mint fellebb érintém, — a' hirtelen és általános nemzeti felvilágosodás' nagy céljára legsikeresebben munkálhatunk. De, ha valamennyi tudós, annyi szerkeztető, annyi folyóirat leend, — őszintén kérдем — célra vezető léssen é ez? — Ha minden, ki kardot forgatni képes, fő tábornok lesz; kikkől alakuland az intézet, a' parancs szerint vivő haditest? 'S nemzetem' tudósai feledni látszanak ezt! De mi történnék, ha a' külföld' tudósai is, illy feledékenyek lennének ebben? Például a' németeket veszem fel: ha ezek között, valamennyi ahhoz értő szerkeztető lenne, nemde olly özönének kellene é nálók eláradni a' Folyóiratoknak, mellyhez olvasó közönségül egész Európát kicsinlenünk kellene? — Továbbá vagynak Folyóirataink, mellyek havonként több ívnyi terjedelemben jelennek meg, vagy kellene legalább rendszeren megjelenniök. Én ebben, író, dolgozó tudósink' számát ismerve, némi szerkeztetői szertelenséget látok, ide nem értődnek a' Hírlapok, mellyeknek mentül sűrűbben jelenni meg lényeges természetekre tartozik. Nem áll még nálunk olly fokon a' toll-erő, hogy havonként több folyóirati kielégítő füzetekkel

léphessen fel. Ha egy, legfeljebb két Folyóiratunk volna csak, ezek megjelenhetnének talán havonként; de ha már nevök is erőnket múlja, mennyivel sokszorozzuk a' bajt, ha sűrűen is kívánjuk adni füzeteket?

Itt e' kettős szerkeztetői szorgalomban gyökerül sokszor Folyóirataink' veszedelme; ennél fogvást a' nagyobb rész már születésben magával hozzáromlásának magvait, mellyek az idővel növelkedvén keblében, sinlódik; míg végre kimúl kora halállal. Felüti ugyanis a' csődülés' zászlóját nálunk, — kihirlesztvén folyóiratot kezdő szándékát — az ujdón szerkeztető, a' nélkül hogy számolt volna jó eleve magával, kik lesznek; 's reménylhető e, mikép leendének vállalatának, kezdésének munkás részvétű pártolói, gyámjai, munkájában lelkes segéd társai; innét alig ad két három füzetet, legott többnyire nem az ascensio, de a' descensio' teoriáját látja az ujdón kezdett vállalaton a' váró közönség, melly szomorú látás természeti okbul; a' helyett hogy a' pártolók' számát öregbitné, a' ne talán tőle elsőben idegenkedőket is magához édesgetvén, még az első pártolókban is elébb langyságot, utóbb elhidegülést szül, 's ilyen kész a' gyámtalanul maradó Folyóírás' megbukásának útja! — Honnét ered kérddhetné valaki időszak-iratainkban ez az elhidegülést okozó, mikép Bajza nevezi kötetenkénti, számonkénti alább süljedés, hanyatlás, visszaesés? Nem egyébbül, mint a' szerkeztetői szerteten szorgalomból, mikép mondám. Mert egy Folyóiratot virágzó karban tarthatni, hetenként, havonként, vagy évenként több egyenlő becsű dolgozatokkal láthatni el, egy halandó ész' tehetségi határán túl esik. De meg, több dolgozó társak munkálataiból alakúlni, természetére tartozik a' Folyóírásnak. Mit tesz tehát nálunk e' bajos vállalathoz kezdett Szerkeztető? Maga időszaki lapjait be-

tölteni erővel nem birván, e' mellett olvasóinak kedvét különböző szellemben készült darabokkal megnyerni óhajtván; helyt ad lapjaiban nem csak a' középszer, nem csak a' türhető, de ollykor a' legérdetlenebb, legüresebb, léhább, hogy ne mondjam egészen hasztalan iratoknak is. Kiadja számjait, füzeteit; kezébe veszi az olvasni kívánó, váró reménylő szemmel futja végig a' tartalomlapot, 's csalatás' bosszújával letészi, mint ollyat, mellyben sem szíve, sem esze élelményt nem talál, 's a' jövő eléfizeteskör neve a' megrendelők közzül kimarad. A' szerkeztető megbukik, és a' részvétlenség ellen panaszol, 's ha méltán e? ítéljen a' józanon fontoló? — Lehet é vádnak helye, ha ki, a' valót szólva, — a' feketét fejrnek nem ismeri el; a' kavicsot drága gyöngy helyett tudva meg nem veszi, 's mint ollyannak ékességei között helyt nem ad? Az Iró teszi könyvét becsessé és becstelenné. A' jó bor czégér nélkül is kelendő és kapós. — Nincs, nincs, — újonnan ismétlem, — nálunk annyi iró, annyi dolgozó hogy, — például az 1832. évet teszem fel, — 20—25 időszakiratot, némellyeket hetenkint, másokat havonkint adva ki, folyvást kapós létben viragoztatni képestségünk légyen. Mert bár, — hála hogy legalább ezt mondhatjuk, — honnunk nem annyira meddő tudós fejek nélkül, mint időszak-irataink' sorsából következtetni lehetne; de kik írataikkal folyóirati tudományosságunkat gazdagítani, 's emelkedésünket eszközteni törekednének, (intő figyelemtetésül legyen mondva előljáróban is itt, sok tudós elhivatás helyén álló, tudós neveket viselő, de soha világ elébe tárt dolgozataikkal a' hazának nem használt honnosoknak), mentől kevesebben találatnak. —

Érezve ekképpen Iróink' csekély számát, semmi sincs kívánandóbb, minthogy kevés, de lelkes

író tudósink tett szabályzó elvül az időhez képpent ezt válasszák és vallják: „kevés de jó,“ 's mentül kevesebb, de annál népesb, erősebb dolgozó társaságokat alakítsanak; mentül kevesebb, de annál tökéletesebb Időszakíratokat adándók. Ne azon törjük eszünket (mert annyi czifrábnál czifrábbak lévén már, újakat találhatni valóban ezentúl dolgot ad) micsoda nevű czimű Folyóírást gondolhatnánk még ki; ne szerkeztetői vággyal, gondokkal tépelődjünk; hanem a' még élők közzül, az életre méltó keveseket lelkesen össze munkáló iparral haldokló vonaglásaikból kigyógyítani törekedjünk. Így lehet reménylenünk, mikép azon író tudósak, kik most sok szerkeztetőségek közt szerte oszolják, drága crejüket a' mentül-több, mentül-hamarábbi adás szándékából erőtetve pazarolják, kevés de népes társaságokba testülvék, a' nemzetnek lelkébe beható időszaki-íratokat, 's olly tudományos kincstárokat adándhatnak, mellyek világszövétnekkint forognának honnosink' kezein, a' hazai felvilágosodást siettendők; 's ez által épen nem kevésb, nem megvetendőbb érdempálmára számolhatnának, mint a' Jelenkor, mint a' későbbi embernyomok előtt, mint a' sokszor vaktában, 's kezdetőkben legott orrukra bukott szerkeztetői vállalatokért, a' minőt reménylhetnek.

2) Igen rontják író, szerkeztető tudósink Folyóírataikat azzal is, hogy nem egyetértőleg tűzik azoknak irányait. Mindenik Folyóíratnak kellene lenni bizonyos, tulajdon, meghatározott és semmi mással nem köz, össze nem vágó munkássági mezejének; elkülönítő határfalakat kellene vonni azok között, mellyek mindeniknek, a' néki saját irányát, másoktól különválva feltűnőleg péczéznék ki. De erre, ugy látszik, nincsenek elegendő ügyelettel szerkeztetőink. Nálunk: kritikák, elméleti, gyakor-

lati értekezések, életleírások, versek, elbeszélések, színdarabok, különféle tudománybófi töredékek, utazási kalandok, életképek, művészetkörüli vizsgálatok, észrevételek, bohózatok, szóval minden tudni és olvasni méltók össze hányva és szétszórva, mint annyi chaoszok jelennek elé egy ugyan azon Folyóiratban gyakran, 's ezek' Szerkeztetői egyik a' másik előtt halásznak, egyik a' másik vetésében sarlóz. Példáját láttuk ennek, a' már ugyan elhalt Sasban, melly literaturánk' egész mezejét korlátlanul becsapongván, mind azt fölszedegeté, mellyek, lehet: a' *Tudományos Gyűjtemény*, *Kritikai Lapok*, *Zsebkönyvek*, *Társalkodók*, *Hasznos Mulatságok*, *Regélő's Honművész*, *Orvosi Tár*, *Fillértár* 's a' t. számokra keltek ki 's talán értek volna meg. E' mellett a' *Tudományos Gyűjtemény*, *Társalkodó*, *Hasznos Mulatságok*, *Muzarion*, mind ugyan azon mezőn egymáselőli kapkodásból élnek. A' *Társalkodó*, *Regélő's Honművész*, *Rajzolatok*, *Hasznos Mulatságok*, *Szemlélő* ismét gyakran homlokon ütik egymást, egy ugyan azon termények virágok után nyulván, ollykor a' *Zsebkönyvek* 's *Kritikai Lapok* mesgyéin belől is kalandozván. — Ez az egymáson keresztül kosúl csapó, egymást gázló irány, nem vitatom, hogy valamelly külföldi széles literaturában, minő például németeké, angoloké 's a' t. ártalmas; de hogy nálunk inkább káros, mint haszonnal gyümölcsöző; merem állítani.

Káros ez, magát a' szerkeztetőt tekintve, kiben bizonyos könnyelműséget szül, mivel egy azon tudományágban több különböző szempontokból felvett dolgozatokat, új meg új jeles darabokat Folyóiratja' számára össze keríteni igyekszik, biztosítva lévén a' bármit adhatás' szabadsága által lapjainak üresen nem maradhatások iránt. De káros felettébb az olvasni tudni kívánóra nézve, ki nálunk két három

Folyóírással sem biztosíthatja magát a' felől, bátor a' céljához legközelítőbbnek látszókat válassza is, hogy az ő elhivatására, szükségére megkivántató érdekes tárgyak' figyelmét ki nem kerülendik. Nem, mondom, mivel eddig követett rendszerünk szerint nálunk egy ugyan azon tárgy folyóiratokbani megjelenéseiben csaknem folyvást üstökösire rendetlen keringő, figyelemmel nem könnyen kísérhető utat követ, hol délen, hol északon, hol nyugoton tűnik elé. Egy jógtudós például, ki nevének embere lenni óhajtván, minden e' tan' körébe tartozó, időről-időre kijöendő adatokat olvasni szeretne, céljával iránylag mellyik Folyóiratunkat rendelje meg már? Most a' *Minervában*, majd a' *Hasznos Mulatságokban*, majd a' *Tudománytárban*, majd a' *Társalkodóban*, majd a' *Tudományos Gyűjteményben* jó ki az ő célja kívánta tárgy. Mindeniket megszerezze? e' nincs erejében; egyet valamelyiket? lehet épen abban nem jönnek ezentúl az ő céljára tartozók; de ha szintén jönének is, jönnek egyébütt is, azokat nem látaudja 's következőleg célta nem ért. — Ki szépművészeti darabokat óhajta: látta, olvasnia kell a' *Minervát*, *Koszorút*, *Társalkodót*, *Regélőt* 's *Honművészt*, *Rajzolatokat*, két *Aurorát*, *Vilmát* 's a' t. 's hanyadikunknak van értékünk mind járattani ezeket? Higyjék szerkeztető uraink, sok a' panasz e' miatt az olvasni óhajtók ajkain ellenök, 's ezen panaszok nem mindég alaptalanok 's megvetendők. — Ez a' nagy universalitások Folyóíratainknak okozza sokszor, hogy némelly honunkfia, ki egy két hivatásához szükséges Folyóírást örömezt járattana, egyet sem járatt, mert minek vegyek én így szól, 12 egész kötetet egy két ivnyi, vagy lehet épen semmi egyenesen célomhoz tartozóért?

Óhajtánunk kell ez okból mikép szerkeztetőink különböző 's soha nem tévesztendő irányt szabjanak magok elébe, szemök előtt tartván mindenkor honnosink' szükségét, kívánataikat, a' hon, a' Nemzet' előmentét, 's mint egymást megértő munkások költsönösen rokon segéd karokat nyújtva, műveljék, a' nemzeti haladás' veteményes kertjét: egyik gyomlálja a' dudvát, másik készítse vetemény alá a' földet, egyik élelemre szükséges növényeket, másik szemet gyönyörködtető, szívet bájoló illatos virágokat, ismét másik a' jövő embernyom', hasznára felhúzalkodandó, 's annak jóltévő árnyat 's tápláló gyümölcsöket adandó fákat ültessen, másik ismét ápolja, dajkálja, öntözze ezeket. Légyenek kritikai, jogtani, aesthetikai, orvosi, mulattató, nép oktató 's a' t. Folyóiratok külön külön; és menjen mindenik a' maga útján, másikéba ne csapongjon bé. Kezd tavaszodni a' magyar ég, honunk' határain az idővel mindinkább sűrűen ütögetik fel nyiló kelyheiket az elmevirágok; feltalálja mindenik szerkeztető a' koszorújába illőket, 's virágfüzetének csak izlettel 's czéllal iránylag szedje bimbóit és kelyheit, pártolókat mindegyik egyiránt alaposan reménylhet.

3. Méltán okulvetendőök író 's szerkesztető tudósink, Folyóirataink' nem tenyésztésében azon kitűzött czéltuli (ha van is kitűzve) elhanyaglás, eltérés, vagy legalább a' czélnak elvétett úton nyomozása miatt, melly kevés hujján valamennyi Folyóiratainkban szembeszökő. A' hitel' alapja minden vállalatnak; e' nélkül kezdeni bármit, nem egyéb, mint a' bizonyos megszegyenüléssel menni szemközt. Íróink fájdalom! bennök helyhetett reményeinket, várásinkat kijátszva, *czélt* feledő voltokban, hitelök' megcsökkentésére számtalanszor adtak okot. Nem bírálói viszketeg, dicsvágy, avagy párthoz szí-

tás, annál kevésbbé rágalmazói szándék izgatja to-
 lamat: de állításom védelméül kéntelenítettém pél-
 dákkal élni itten. Nem hitelt csonkító czélelvetés e,
 midőn a' *Rajzolatok*' szerkesztője (önszavakint)
 jelentésében a' társas élet 's divat világ való színé-
 beni (erényeivel, botlásaival, fényével, homályával
 's a' t.) rajzolásáról 's nemzeti képtárról tesz igére-
 tet; 's a' társas élet 's divat világ' való színét *Bon-
 gori Tóbiás, Renyhe Jankó, Lőcsláb* 's több
 illy bohózatokkal, mellyek a' mellett hogy a' hihe-
 tőség' határain túl esnek, némellykor az erkölcsiség'
 mezején még konkolyt is vetnek, igyekezik (jól meg-
 jegyezzük a' nemesebb izlés' terjesztése tekintetéből)
 rajzolni, festeni, 's nemzetünk' derekai helyett: *Grey
 Johannát, Dona Catalina de Crausot, Lati-
 novits Arankát, Karacs Therézt* 's a' t. adja?
 — Nem hitelt csonkító czéltúli eltérés e, midőn
 legtisztosb korú, 's egykor közkedvességben állott
 Folyóiratunk, a' Tudományos Gyűjtemény, jelen
 szerkeztetője alatt okleveli 's egyéb régiség gyű-
 teménnyé fajult el? — Nem hitelt csonkító czél-
 tévesztés e, (hogy egy írói nagy botlást említsek
 tudományosságunk' köréből) a' német Conversations-
 Lexicon nyelvünkre fordítani, illy hozzá tétellel:
 „Magyar-országra alkalmaztatva,“ 's sok nem annyi-
 ra érdekes honfiaink' életleírásit, mind az elő mind
 jelen korunkból belé rakni, 's számtalan elhunyt,
 's jelenleg dicsőségünkre élő honfiak és leányok
 neveinek, 's ezer érdeklő honi tárgyaknak benne
 helyt nem adni? Elő áll majd egy késő kor, kezé-
 be veendi e' könyvet, tudni fogja hogy a' munkái-
 nál fogva országszerte tiszteletes BUDAY, a' Hitel,
 Világ, Stadium 's a' t. lelkes írója, Zalán, Cserha-
 lom, Kétszomszédvár, Egervár, Augsburgi ütközet,
 Aradi Gyűlés, Botond 's a' t. koszorús Éneklői,
 a' kritikái Lapok' kiadója 's egyebek, már ennek kia-

dásakor éltek, még pedig a' nemzeti művelődésre lelkesen hatva, közhirben tiszteletben éltek, keresi neveiket benne, és nem lelendi! Dolgozó társak! mit vártok, mit ítélend akkor? Keresi Folyóiratink' történeteit és névsorát a' literatura czim alatt, 's teljes névsor helyett, egy két össze hányt vetett nevet, történeti leírás helyett, egy két szót alig lelend Folyóirataink' kezdőiről; nem fogja belőle kinyomozhatni, hogy hazánkban a' valódi Zsebkönyv' első alapítója a' boldogult IGAZ *volt*; igaztalan lesz-e, ha ezt ítélendi, hogy egyebet, mint a' mint oda tettek, folyóirati literaturánkról a' tisztelt fordítók és alkalmaztatók épen nem tudtak? Nem boszút ingerlő, 's minden író 's könyvkiadónknak ártó hitel csonkítás e, (kevésbé kitérőleg legyen mondva) midőn ezt a' honunkra ferdén alkalmaztatott Conversations-Lexicon H** nehogy rajta vesszen, illy czim alatt árulja 's köti a' közönség' nyakára: „a' magyar Conv. Lexicon' garasos kiadása,“ 's nehogy vissza léphessen a' megcsalt, de csalatásából az első füzet' vételével kiébredendő vevő, — ki egymás, legalább typusában megjavított kiadást várt, — a' legutóljáról kezdve, küldözi azt? — Nem célvesztés e, mikor gyakran Hírlap szerkeztetőink helyt adnak azokhoz mellékelt napi lapjaikban, például a' Hasznos Multságokban, szöfejtegetési, szönyomozási értekezéseknek, vitatásoknak, 's ezeket az olvasó közönség' boszújára sokszor egész hónapi minden számokon, meg megszaggatva keresztül viszik? Tudni méltó, mikép a' hírlapokat sok helyeken társaságok járattják, 's a' mint egy számot egyik, vagy másik olvasótárs elolvasott, átküldi azt a' másiknak, 's többé kezébe vissza nem kerül. Mikép kísérheti aztán figyelemmel, mikép függesztheti össze a' számonkint olvasott, olykor futólag olvasott értekezési, vitatási darabokat? E' mellett ne feledjük, mikép napi la-

poknak könnyű tárgyakkal kellene ellátva lenniük, 's olyanokkal, mellyek mulatva tanítnának, gyönyörködtetve építenének. — Hasonló czeltűli elhanyaglás, midőn encyclopaediai Folyóiratban Sonettek, Balládák, Epigrammák, mulatságos elbeszélések, 's a' l. jönnek, mikép a' *Sasba* jöttek. Minden a' maga helyén jó. Én ezen tételen: az olvasni és tudni méltó minden ágaiból“ azt értém, 's a' tudós szerkeztetőtől azt vártam, hogy a' milyen széles kört foga fel munkálkodása' mezejéül, folyóirata tárgyokban; abban a' mértékben tarka lesz; de úgy látszik a' tétel első része lett a' fő figyelempont, a' tudni méltók nem annyira fürkésztettek. Bajos is össze atyafiasítani, egyé tenni akarai e' kettőt: a' zsebkönyvet, és komoly-tudományos Folyóiratot, mellyeket elsőben ugyan természetök, azután a' világszertei közértelem, közdivat, egymástól elkülönített, szerte vont.

De hány ilyen példáit halmazhatnék össze közöttünk az írók, 's mind azok, valakik könyvkiadás körül forgolódnak, hitelök csonkításának, 's a' kezdéskor nyomozandásul választott czél feledésének, mellyekben a' kiadó vagy író ígért; de nem teljesített vagy ígért, és nem azt adott, és nem úgy adá a' mit ígért, és a' mikép ígéré? 's mind ez, számba sem jó, a' közönség részvéttlen, a' közönség hideg! — Együgyű kérdést teszek: nem vetnék e' vissza szerkeztető uraink a' példányt az olly Könyvnyomtatónak, ki a' szerződést vagy feledve, vagy egyéb okon félre téve, azt az alkudott velin helyett, durva itatóra, az alkudott ciceroi betűk helyett a' legapróbb futókkal nyomatná le? 's nem követtetette el soha még íróink, kivált szerkeztetőink által illy nemű alkuszegés? Mert részemről némi szerződést látok ebben, mikor a' szerkeztető senkitől nem kényszerítettvéa önkénti jelentésében ma-

gát bizonyos Folyóirat', bizonyos korlátozások', fel-
tétélek', 's irányszerinti kiadására a' széles haza
szent színe előtt kötelezi, és a' megrendelő, látva
a' Jelentést, 's ennek szavait másolhatatlanoknak te-
kintve, arra, mint épen olyanra, és teljességgel
nem más nemű, alakú vagy tartalmúra előfizet. Nem
bomlott e fel a' szerződés, nincs e joga a' meg-
rendelőnek vissza lépni, ha például, a' Januariusra
ígért füzet Juniusban jelenik meg, ha a' válogatott
darabokból izlettel alkotottnak reménylett encyclo-
paediai gyűjtemény helyett, merő antiquáriusi compila-
tiók halmazát, reves oklevél 's egyéb pénzsz kö-
zül elészedett régi érdektelen iratok' gyűjteményét
kap? ha az élet' való képei helyett, izetlen rokka-
meséket, 's holmi szédelgő fejű, betű piperkőczök'
éretlen bohózatit, 's több mint szemtelen humori-
sticai leczkéit, és untató színészeti bírálatok' egybe-
halmozását veendi? — Tegyük le a' pártszellemet,
egyet értve, nem sértve, 's az igazat sérelemül nem
véve, mondjuk ki a' tiszta valót, Folyóirataink' meg-
bukását igen sokszor a' hitelt csonkító czéltóli el-
hajlás, vagy, hogy ismét Bajza' szavaival éljek: a'
character meg nem tartás, — melly csaknem vala-
mennyiök hibája kissebb nagyobb mértékben, —
okozta.

4) Ön magok gátolják szerkeztetőink Folyói-
rataik' díszlését az eredetiségre pöffeszkedéssel (af-
fectált originalitas.) Való és minden kérdésem túl esik,
hogy jó eredetit adni, mindenkor több dicsőség,
mint fordítást; de hogy az eredeti mindenkor nagyobb
sikerrel hasson a' fölvilágosodásra, a' fordításnál, ez
nem kétségbehozhatatlanul igaz. Mert mellyik az a' vak-
merő, ki állítani nem átkodnék mikép a' G** szí-
nészeti bírálaiból, vagy V** fonókából került me-
séiből, vagy H** vén okleveleiből több életre tar-
tó hasznost tanúlt, mint a' *Tudománytárba* ki-

jött fordításokból, 's ki M** *Garabonczás Diákját* szebbnek itélné a' *Sasba* kijött *Gályarabnál*? Ré- szemről eléggé örülni nem tudok a' tudós Társaság' abbeli határozásának, mellyel Folyóiratát a' *Tudománytárt*, nem kizárólag csupa eredeti; de egyszer'smind választott külföldi darabokból alakítatni rendeli. — Tesz e valamit a' dologra, ha én tudományomat honnosomtól, avagy külfölditől tanultam e, csak alaposan tanultam légyen? — De meg, Folyóiratok' célja épen ez, hogy nemzetről nemzetre átfolyjon, terjedjen általok az isméret; célra dolgozunk e hát ha külföldi tudósok, művészek' darabjait Folyóiratainkból még akkor is kiküszöböljük, mikor immár magyarhoni köntösbe átöltöztének? — Nemde nem másoktól kölcsönözte e a' legeredetibb író is első alapisméreteit, mellyekre az ön felfedezte isméretek' épületét építé? nemde nem mások' elméjéről gyujtá e elsőben a' szövetneket, mellyel látni tanuljon a' legdicsőbb lángeszű is? Az apa *Homér*, országalkető *Mózes*, fellengő *Plátó*, bölcs *Aristoteles*, legyőző ajku okos *Cicero*, világrendező *Copernik*, nagy bűvár *Newton*, teremő *Schakespear*, mélységek felett merengő *Kant*, bár ön maguk is sokat tettek, de a' mit tudtak, nem mind magokból meríték; ment már kezökbe kész anyag is, olyan a' millyen, kész fonal' végébe fogóztanak; érdemök, melly halhatatlan neveiket csudául hagyá át a' századoknak, csak ez: hogy a' lelt fonal' után messzebb mentek, kiki a' maga után, valamennyi őket megelőzőtt embertársaiknál. Nincs hát senki tökéletes tiszta eredeti, mert gyökisméretei legalább semmik egyéb, mint másoktól orzott ragadomány.

Ezeket így értve megfoghatatlan, hogy mire az az eredetiségbeni hiú gögösködés. — Erőnket fitogatni? — Háj! kit illet ha nem minket, — kiket

minden figyelmes pillantattal egy részről a' mások óriás eléhaladása ragad csudálatra, más részről ön elmaradásunk méltó bánatra szomorít, — ha nem minket, mondom, amaz ön gyengéinket őszintén elismerő, elvállaló szép szerénység? — Vagy másokéival állani elé szégyen talám? — Igenis: de a' fentebb mondottak szerint, kérdem, mikor nem tesszük, kivált mi ezt? Azonban mikor van több okunk pirulni, ön eredeti darabjainkból alakult, de léha, vagy külföldiek' választott remekeivel tarkázott, de czélnak megfelelő, Folyó-iratainkért e? Én az első esetben gondolnám. Mert nem szánó megvetéssel nézendi e ekkor a' külföld törpe eredetiségbeni ügyetlen feszelgésünket? De ha Folyóiratainkat irányszerint 's józanon választott külföldi, de honi nyelvünkkel színezett jeles darabokkal, a' helyén gazdagítandjuk, olvasván bennünket, látandja ugyan az idegen, mit és mennyit költsönözénk tőle, 's ebben büszke is leend; de egyszer'smind javallandja ítéletünket, izletünket; elismerendi, mikép a' jót, hasznost, szépet érezni, becsülni, keresni, használni tudjuk; e' mellett általok nyert épületünk jutalmunkul maradand. Mellyik a' valóbb dicsőség? — „Sed hic non quid utile, verum quid necessarium quaeritur“ így szól egy helyen az ékes ajku *Cicero*. Szabad legyen szavait magunkra így alkalmaztatnom: hic non quid vanae nostrae gloriae utile, sed quid necessarium emolumento patriae quaeritur. — Végre, ne feledjük el, egyetlen egy utunk melly előbb haladásunkra előttünk nyitva áll, az előttünk járók okos, nem gyermeki, hanem férjfiás utánzása: de remekdarabjaik, 's útaik' vizsgálása nélkül elébb-lépteiket, hogyan nyomozhatjuk? — Szünjünk el azért hívalkodni az eredetiség' keresésében, ott hol annak helye épen nincs; az érték, a' becs határozzon, döntsön el mindent; keressük a' jót, szé-

pet, hasznost, és csak egyedül azt keressük. Hanyadikunknak jut eszébe fürkészní azt, midőn egy drágakőre szert teszünk, melly föld' terméke az, honunké e, vagy külföldé? vággyal kapunk utána csak benső becse legyen, bár mellyik föld szülte. Miért ne tennék ezt szerkeztetőink az Időszakirataikba felveendő darabokkal?

Ezek véd okaim, mellyekhez támítom Időszakirataink' nem tenyészhetésében az írói rendet okúl vettő véleményemet. Lehetett volna, elismérem, még többeket is felhoznom; de részint mivel ezek a' főbbek, részint ízetlen tollviták' kikerülése tekintetéből azokat elhallgatom. — Ha íróink nem annyira a' szerkeztetésben, mint inkább a' dolgozásban, nem annyira a' sok, mint a' jó, bár kevés legyen is az, adásban keresendik dicsőségöket; ha Folyóirataiknak nemzetünk' szükségéhez illesztett, egymástól elkülönített irányt adandnak, 's kitűzött irányaihoz folyvást és eltántoríthatatlanul hívek maradandnak; ha a' külföldi Időszakiratokat szemmel tartándják, 's azokból a' nálunk is haszonnal olvashatókat kiszemelendik, és a' magokéiba nemzeti szükségünkhöz alkalmazottan adándják; ha szigorúan pontosok leendenek mindenben mi hitelöket öregbitheti; mindent megfogtak tenni részünkről, valamit a' közjó, előmenet, nemzeti haladás' nagy célja tőlök kívánhata, biztosan számolhatnak reá, mikép vállalataikat a' hazai hálás olvasó - közönség hü gyámkezekkel ápolandja, 's munkás pártolásival virágoztatandja; mikép ön fejökre a' dics érdemlett koszorúját nem hervatag virágokból, de elszenderülhetetlen csilágifényekből füzendik, 's tisztelt neveiket az utókor késő századok elve is, hálás ajkain emlegetendi.

De igaztalanok volnánk tiszteletet érdemlő szerkeztetőink, 's író tudósaink iránt, — kik közül, fájdalom literaturánk körüli gyámságokért, az illető adót

meg nem fizettük soha csak egyetlen egynek is az elégtel, — ha Folyóirataink nem tenyészthetésöknek okát méltatlanul egyedül reájok róvnánk, mikép fellebb is érintém. A' mennyi ő rajtok, annyi, ha nem több, múlik mi rajtunk. Ugyanis *másodszor* okul vagyunk mi olvasók, Időszakirataink felakadásoknak, meghanyatlásoknak, vagy épen megbukásoknak.

1) Mivel elszomorítólag kevés közöttünk azon lelkesek' száma, kik az írói, — igaz terhes, de dicsőítő — pályára szánnák magokat; nagyobb részünk létez és él a' nélkül, hogy ön hasznának leéldelt egész hosszú életébül, legalább néhány órát a' hazának, a' hazai kimívelődés nagy és magasztas céljának szentelne. Boldogult eldődink atyailag gondoskodtak iránta, hogy légyenek közöttünk, kiknek minden világi sulyos gondok nélkül életök kényelmes csendben folyjon el, 's kik szükséglátás ellen biztosított napjaikat a' tudományosság tengerébeni hű búvárkodásban fussák keresztül. Hány tudományos intézeteink vagynak (Eldődink által alapítvák) 's ezekben hány illő fizetéssel ellátott Tanítók, kik elhivatásoknál fogvást is a' kilencz szent szüzek' választott felszentelt papjaik lévén, teljes éltöket azok' ölelgetésökre kellene áldozniok; nem azok' csalatásával, azok' méltó bosszújára idegen gyönyörök (például gazdaságiak 's a't.) után csaponganiok. Hány ifjak lépnek ki iskoláinkból évenként, némelly kitünő, némelly dícséretes, némelly jeles 's a't. érdemjeggyel; hová lesznek ezek? hányadiknak jut eszébe közülök, mikép világos lelkéből csak egy joltévő szikrácskával is növezzse a' nemzeti felvilágosodást eszközlendő fáklyák' világát 's ilyen hálás kezekkel legalább egy gyenge virágcsát tüzzön azon haza javát lelkökben viselt ősök' szent poraihoz, kiknek jótéteményök, hogy magát emberré, felvilágosodott emberré képezheté, 's bol-

dogsága' alapjait egész éltére kihatólag megvető tudományát szerezhették. Ő ha végig tekintünk azok' során, kik közöttünk a' tudományok mellé hivattattak, kiknek földi szükségeikről egyéb Istenek egyedül Apollóért gondoskodnak; bizony, nem lehet csudával el nem telnünk, a' tudományokbani szomorú, elijesztő nagy hátramaradásunk' látásán! — Ki mi körül forog, 's ön szabad választása, haszna, előmente 's olykor törvény szerint forogni tartozik; elláthatatlan, mikép tapasztalatai, észrevételei, felfedezései ne légyenek abban; ha vannak, illő e nemes keblű emberhez csak ön hasznára, dugaszban rejtegetni, 's szeme behunyásával magával sirjába levinni azokat? Keresztyén hitünk' isteni tanítása szerint, nem csak az bünhődik lopásban, ki felebarátját nem igaz úton magának tulajdonítja; de az is, ki ott hol, — kivált eu kára vesztesége nélkül, — egyebekkel jóltehetne, tenni mulasztja. Mennyi jót tennének egy kezdőnek, egy azon pályára most lépett és félénk-tapogatózva indulónak, például egy husz éves Tanító vagy Orvos, feltévéen mikép tartoztak hogy az egész időt szigorúan hivataljoknak áldozák, — ha husz évi tapasztalásaikat, amaz ugyan a' könnyebben tanultatás, felfogatás, erkölcsi javítás 's egyéb nevelési tárgyak, eme pedig a' különböző nyavalyák' jelenségei, gyógyítás módja, különböző szerek' hatásai 's a' t. körül világ elébe adnák? mennyit minden világban lépő ifju, ha egyéb tudományok körül látók is, a' magokéira nézve ezt tennék? Így ezekkel ellátva ott kezdené az utód, hol elődje elhagyta. Ez úton sietne sikeresen haladó léptekkel tökéletesedés felé az emberiség, ha nem rángatnák vissza eléblmentéből a' lépteit intéző, vezető fáklyát előtte hordozó személyek változásokor történni szokott szünetlen vissza esések. Ez úton lettek és szaporodtak a' felfedezések eddig is az is-

méretek' setét mezején. Ha mindenik halandó magával át vitte volna a' túl világra, a' mit tudott; ha minden ujdon fellépő ember a' szó' teljes értelmében kezdő lett volna; hol állnánk a' tudományban még ma is? — Ezen tapasztalatok, észrevételek, felfedezések' tárainak kellene lenniök az Időszaki-íratoknak; időről-időre Nemzete elébe tárhatná ezekben valamennyi mivész, valamennyi tudós a' magáéit; ekkor nem kényszerítették *Honmivészünk'* tisztelt szerkeztetője annak lapjait főbb részt színészeti bírálatokkal tölteni be; nem tengeneék *Bajzaként* sovány meddőségben valamennyi Folyóirataink; szükséges kézbeli könyvekké válnának azok olvasó-közönségünk' házaiban, 's óhajton óhajtott gyümölcszivé tudományosságunk' veteményes kertjének.

Azonban elképzelhetetlenül sokat nyernének magok is tudósink és mivészeink, ha látnák 's olvashatnák mások ugyan azon tárgyban, ugyan azon időben tett vizsgálódásaik' következményeit. Mert ki merne elvitatni akarni, mikép több szem, többet ne látna? Avagy nem tapasztalhatjuk e sokszor magunkon, mikép gyakran csak egy szó kellett, már teljes tisztában dereng előttünk az a' tárgy, mellyen lehet évekig évdünk a' nélkül, hogy világosságra hatolhattunk volna? — Nem látnám czéltalannak, szükségtelennek azért, Orvosainkat, Papjainkat, Nevelőinket, Tanítóinkat 's a' t. törvénnyel is koronkénti számolásra kényszeríteni követett rendszerökről 's azok' foganatjáról. A' haza, az emberiség' szolgálói ök: hagyj számolnának hát a' reájok bizottakban mikép lett eljárásokról a' haza, az emberiség' szent színe előtt. És miért lennének hideg és könnyelmű mellőzői azoknak, mellyek enjobblétünk', 's minden utánunk jövendő korok' boldogításának alapjai? Bölcsesség' kedveltei, dicső elhivatásu férfiak! valakik Pallász' védistensége alatt, tudomány-

ban, tudomány körül, tudomány által éltek, ne feledjétek, ti vagytok fényvel mosolygó csillagok az élet' egén, ne feledjétek időről-időre sugárokat hintoni az emberiségre, melly várva, reménylve csüggeszti szemeit rajtatok; tanuljatok úgy élni, hogy midőn eljövend a' halandóság, és az értelem' szövétnekét vas karral kioltaudja tisztos fejetekből, 's a' porba roskadva aluvandotok 's ott veletek az élet és bölcsesség' leszenderült gondjai aluvándanak, a' hálás emlék illy szózatával álljon hamvaitok' felébe majd a' késő maradék érző fija: Ki itt alszik, egykor fáklya volt, 's magáról ezer elmék' világát gyújtá meg, míg végre fényét szétosztogatván maga elalvék, 's most itt nyugszik!"

2) Van igazok sok tekintetben iróinknak, szerkeztetőinknek, ha langysággal, hidegséggel vádolnak bennünket, mert sokszor valóban azok vagyunk. Észak - Amérikáról ezt beszéli tisztelt nevű irónk *B. Farkas Sándor*, hogy ott a' postakocsis, midőn a' falukon keresztül mégyen, kocsijában ültéből, a' mint két oldalról vagynak a' házsorok, hányja kétfelé az újságokat, minden udvarra bévetvén az oda szólót, tartozót. Ezen eléadásból ezt kell következtetnünk: hogy Észak - Amerikában, még a' falukon is, vagy minden házigazda járat és olvas újságot, vagy ha mindenik nem is, legalább olly számmal járatnak még is, hogy csak az egy faluba szóló újságokat is, a' póstaházhoz vinni, és onnét osztani szét nagy tömegénél fogvást, igen bajos volna. Adná az ég, hogy honunkban is mentül előbb így legyen ez, bátor elismerem, mikép a' jelenidőtől nálunk ennyit várni avagy csak kívánni is képtelen; de ennyi méltán óhajtható, mivel vele nem nagyot, sokat, erőt mulót, annál kevésbbé lehetlent kívánunk, mikép minden jókarban álló házaink, — mellyekbe ekkorig, még a'

legfényesebbek' rendéből is a' Muzák' világarasztó szeme, Folyóírások által száz közül egybe alig pillantott be, — minden testületek például: Megyei-székek, 's egyéb törvénytévőszékek, oskolák, káptalanok, szerzetek, papi kerületek, egyházi vidékek, harminczadi, sóházi, bányászi, 's földesúri tisztségek, városi falusi közönségek, 's népesb városainkban minden utszai bíróságok, minden czéhek 's a't. legalább egy újságot, egy czélokhoz irányzott Folyóírást járassanak. Nem éppen olly üressék Hirlapjaink és Folyóirataink mindég, hogy jövedelmiuknek reájok szánt kis részecskéjét czéltalanul elvesztegetett, épen sárba vágott tőkének tarthatnók; sok igen sok építők, elmélet világítók, akarat jobbitók jönnek azokban helyenkint. E' mellett épen az által nyujtanánk eszközt azok' tökéletesebbítésökre szerkeztetőiuknek, ha Időszakirataikat nagy mennyiségben járattván, ez úton kezeikbe a' jobb darabmivek mindennüni kiszemelésökre szükséges költséget szivárogtatnánk. Czéh-Mester, Tanácsbeli 's egyéb Tiszt-uraimék! milly summa foly ki évenkint a' testület' köz erszényébül különbféle czimü, 's alkalmi áldomásokra, lakomákra; mi szentségtörés követtetnék el akkor, ha ezen lakomák' számát eggyel kevesbitnénk, az arra teendő évenkinti költségei Időszakirat megrendelésére félre tennénk, és ez által a' nemzeti jóllét óltári szent tüzére legalább egy kanálnyi olajat töltenénk? Avagy nem drágább e lelkünk testüknél, minden vallási, felekezeti tanítmány szerint? Ez ha való: illő e emberi voltunkban minduntalan, csak a' testi vendégségeket hajhászunk; éhezni, szomjúhozni hagyni lelkünket, a' legdrágábbat, a' dicsőt, a' nemest, e' testért, mellyet a' pornak és férgeknek hizlalunk? Ha két természet birtokos örökösei vagyunk: nemde tetteleg is két természetnek kelletik e élnünk? Minő élet, — kérdeu őszintén, — Honunkban azon

millióké, kik közül némellyek egy két évi oskolás-ságuk után, némellyek tellyes nagy számú földi nap-jaik, lesolytában, egyéb könyvet nem látnak annál, mint a' mellyet, olykor a' templomba bevetődvén, papjok' kezében ottan látnak? Kegyetlen vétek illy erőszaktételt üzni emberi természetén; lekötözni azt az istenségéből kipattant szikrát, az okos lelket, melly kiolthatatlan vággyal az isméretek' tündér hazája felé répes, lekötözni mondom, ezt az okos lelket, és durva bilincseken sorvasztani a' vakság, a' tudatlanság' setét éjszakájában. Olvassa, mellyek az ő értelmének épületére valók mindenki, és azok, kik a' községek' jóllétének őrjeiül választattak, nyujtsanak alkalmat az olvashatásra. Ha ezt teendettük, látni fogjuk, mikép a' nemzeti felvilágosodás mellett nemesen buzgólkodó íróink, szerkeztetőink' szavai jégkeblekre nem hullandanak, 's literaturánk, 's ennek időszaki ága is, virággal csak gyéren hímzett, főbb részt bogácsokkal felfordult parlag nem lézen.

3. Nem mellőzendő akadály, melly literaturánk felvirulásának, 's ebben a' Folyóiratok' nem tenyészhetésének útában áll ez: Elsőbb házaink 's tudósink közül némellyek, kiknél mind szellemi, mind anyagi erő volna gyámtalan tudományosságunk' felsegélésére, még maig is literatorainkat czél 's fontolás nélkül ujtó, csélcsap rajoskodó seregnek, 's tudományosságunk eddigi folyamát légben czikázó aluszékony felvillanatok hiú játékinak tartják, 's mint illyet, mind kettőt lenézik; új könyveinket, 's ezek közt Időszakiratainkat figyelmökre sem méltatják: hanem minduntalan a' régi görög és latin, újabb német, francz, olasz 's a' t. literaturák nem magyar izü termékein legelésznek; szóval: honi literaturának nem csak nem pártolói, de ellenségei. — Menyire nem vagyok ellensége a' külhoni szépnek,

jónak, hasznosnak, reménylem, fentebbi némelly szavaimban támasztom az elégletig adám; de őszintén vallom, olly universalismussal, melly a' külföldiek' pártolását, a' honniak' mellőzésével csatolja egybe, kezet soha nem foghatok. — Továbbá Literatorainknak sem külön, sem egészben szegődött ügyvédjök nem vagyok, ezt is tiszta szívből nyilváníthatom. Elismérem láthatni azok kezdéseiben, újításaikban, 's egyéb tetteikben itt ott, elvétve elkövetett botlásokat, mert mellyik pályát taposá valaha eltantorodhatatlan lábakkal az emberiség? — de bocsánat honom fentebb bölcselkedő tudósítól, ha velök össze hangzó ajkakkal literatoraink minden kezdéseit üres légbeli hadarászásoknak nem nevezhetem. Első a' késő maradék, melly ezek' tetteit méltánylandja 's legalább hálás emlékekkel jutalmazandja, azon tetteket, mellyeket mi különböző indulatok' szelétől ingattatvák, lenézünk, kigúnyolunk. Az a' jövendő maradék fogja kimondani az elnémíthatatlan igazság részre-hajlatlan ítéletét, 's azokat; kik tehetvén, semmit nem tettek, még is azokat, kik csekély erejökhez iránylag keveset tettek gúny tárgyaivá tevék, csak pironására állítandja valóan bírálendő ítélőszéke' elébe. A' szegény, ki keblében nemes tüztől hevítve, nagy és dicső, magasztas és erejét kimerítő tettekre tör, nem gúnyra, de pártolásra érdemes. Kaczagni, ha ki egy fenn czélért, valamennyi tehetőségét kockára tevén, annak kivívásában hajótörést szenvedett, embertelen pöffeszkedő lélekdagály. — Ha szününk el egy haza' fiai szivben, értelembe, akaratban nem rokonnok, nem testvérek, nem eggyek, nem ugyanazok lenni? és a' külföldieket a' hazaiaknál, ezek' nyilvános kárával, inkább szeretni, becsülni, hajhászni, ha szününk? — Való, hazai mivészetünk, literaturánk' virágai a' külföldiekkal nem miudég mérkőzhetnek: de ha nem, okúl azok vetendők,

kik azokat lábok előtt bimbójikban hervadni hagyják, 's kezeiket emezek után messzeföld felé kapaszkodva nyújtják. Magára hagyatva ronda penészt kap a' ragyogó tiszta arany is, melly szemünkbe mosolygott fényét bémohosítja: hát a' kert gyenge óltványja a' környező durva gyomokból, gyámkezek nélkül, mikép emelkedhetnék kellem növésű, édes gyümölcsözönt hozó fává? — Bóldog a' hon, melly keblén olly fiakat melenget, kiknek egy fejedelmök, egy nyelvök, egy jóllétök, egy vágyok, és céljok is egy van, a' hűn dajkáló köz anya hálás bóldogítása!

4. Okúl van Folyóirataink nem tenyészhetésökben azon physikai akadály is, melly ebben határozódik, hogy egész tájak, vidékek vagynak honunkban, mellyek sem postai, sem kereskedési úton majd épen semmi, legalább igen csekély érintődésbe vagynak főbb városainkkal. Ezen tájékok' lakói, — elkedveltenitvén legbuzgóbb igyekezeteiket is a' közlekedési nehézségek eleibek ezer gátot rakó akadályai, — szerkeztetőinket sem dolgozataikkal, sem Folyóirataik járatásával nem gyámolíthatják. Ők mint egy száműzetvök azon dicsőségből, hogy a' hazai fölvilágosodás előmozdításában érdem koszorúkat arathassanak homlokaikra, elszigetelt magányaikban, — név, világosság 's a' kor napi tetteinek, elébb-lepteinek tudománya, nyomon kísérése nélkül, egyedül magános házi körük foglalatosságaira kárhoztatvák, — unalmas árva homályban élnek. Ennek az akadálnak elhárítása, reménylhető közel vagyon. —

Ezek főbbjei mind a' két (írói és olvasói) részéről azon okoknak, mellyeknek tulajdoníthatni vélem, hogy Időszakirataink születvén, sinlődnék 's elébb utóbb mindnyájoknak köz osztályok a' kora enyészet; mi miatt a' tudományosságunk folyamja közel felfakadásának forrásához, haladásában megakadt, 's miutegy tavi söppedékek közt keringeni

láttatik. Érezni kezdjük, mikép ez úton messze nem mehetünk; biztosabbat, célra vezetőbbet kell keresnünk. Kiknek lángész, 's mellé meleg szív juta, — melly kettő közösen a' honért munkálva sokat tehet, — induljanak el és keressenek. Nekem szívem van csak, mellyet hazámért, hazám' dicsőségéért egy benső hév égetve feszít: sugalmait őszintén mondám el, elmondom vég javallatképen még itt is.

En javallanám időnkhez, körülményeinkhez képest, jelenleg ne lenne több mint *a*) négy tudományos Folyóiratunk, u. m. a' Tudományos Gyűjtemény, Felső Magyarországi Minerva, Kritikai Lapok, Tudomány-Tár. De ezek közül némellyeket a' felfejtettem elvek szerint óhajtanám reformáltatni: különben, ha a' Nóé idejében születtek volna is, nem méltó hogy éljenek. *b*) Három politikai Hírlapunk: közülök egy mentül könnyebb tollal írott és népszerű. Mindeink Hírlap mellett jöhetnének bizonyos napi lapok' tóldalékul, egyik az ország és földtudomány, másik a' művészi szellem hazánkban 's külföldön, az elmúlt 's jelen időkbeni kilobbanásai, harmadik kézi mesterségi, mechanikai, gazdasági tárgyak felfedezések, előadásukat tűzve ki semmi esetben el nem vétendő irányul. — *c*) Egy mulattató tárgyak, például: elbeszélések, érdekes utazások, életleírásokhoz 's a' t. mellékelt Divatlap, a' literaturai 's viseletbeni csinosb izlést terjesztendő. — Zsebkönyveink számát nem alábbszállítani, de fellebb emelni óhajtnám a' lehetőségig tudományosságunk jelen állásában is, részint, mivel pályamezőül szolgálandúak ezek kezdő, rendesen mindig költészeten kezdő tudósinknak; részint mivel ezek legsikeresebb eszközök megizlettetni, kivált ifjúsággal és szépnemmel az olvasást, — mi nálunk még nem épen nélkülözhető cél. Kivánandó azon-

ban, mikép Zsebkönyveink olvasásában részesülhetni közép 's alsóbb rendű honnosinknak alkalom és út eszközöltessék. Ez a' csekélyebb árr által történék természet szerint. Haj, de! ebben fenakadunk: mert magános Szerkeztető, ki csak ön szárnyain, senkitől nem gyámoltatva repül, díszes Zsebkönyvet kicsibe nem kerithet, ön kára nélkül ugyan; de ekkor minél előbb szárnya szegül. Valljuk meg, azon pusztá óltárok egyikére bukkantunk itt, mellyek hazánkban sűrűek, mint a' romban álló elhagyott vár, mellyek folyvást lelkes áldozókra várnak.

Igy javallanám én rendbe hozatni, illy mennyiségben készítettetni, és illy irányoknak indittatni Folyóiratainkat, jól meg jegyezvén, jelen körülményeinkhez képest. — Ezek Szerkeztetőinek elébe cselekvési alapelvül szabatom, mikép kikinek figyelme Folyóirata céljára, az északot soha nem tévesztő mágnesként, eltántorodhatatlanul szegülve legyen; továbbá, hogy író tudósinkon egymásközt iránylag megosztotva, 's kiki a' céljához szükséges tagokat munkás segéd társakul állandólag magához csatolva, ezekkel együtt, bárha keveset is, de mindenkor jelen szükséginket leginkább érdeklő akár eredeti, akár fordított darabokat adjanak. — Ha így munkálándunk (ellenkezöre én ugyan elegendő okot nem látok) lehetetlen időszaki literaturánknak eddigi bizonyos egy körben keringő pályájából ki nem hatolni, 's az idővel nagyobb nagyobb erőre fejlődő karba nem helyeztetődni. De szükség megtenniök egyebeknek is azokat, a' mellyek részükről teendők. Kik tudománykörüllátásra hivatattak, számoljanak azokbani foglalkozásokról koronként a' nemzet előtt, véka alá nem rejtvén ismérteiket, de dolgozataikkal gazdagítva literaturánkat. Olvassuk mindnyájan a' Folyóiratokat, 's kik népvezérékül állittattak, gondoskodjanak, mikép a' csekélyebb ér-

teküek is olvashassák azokat. Így össze munkáló szorgalmas kezekkel, kiki tehetsége és állása szerint, szedve és hintve a' felvilágosodás sugárait, bódogítsuk magunkat, bódogítsuk egymást, bódogítsuk nemzetünket, bódogítsuk az emberiséget. — Ne leledjük el honfiak! mikép oly Eldődök' szent hamvait tapossuk, kik részint trónjokról leszálltokban, részint a' csata' vérsikján, erejüket, éltöket pazarolva, dicsőül elhunytokban, fejöket ezen hittetl's gondolattal hajták a' nyugtot adó por álmai közé, hogy egy ősei nyomdokit nem feledő's tévesztő maradékot, egy századok vérszei ellen rengeni nem tudó erős karral feltartott hazát, egyéb országoknak fényben, hirben, hatalomban, méltóságban semmit nem engedőt, hagytak hátra magok után. Ne czáfoljuk meg szent hitöket!

Mérészek néhol és zavarosak szózatim? Ebben mentségeimül légyenek a' tárgy (melly a' haza jóléte körül forog) szentsége, 's keblem hevült érzelmei, mellyek némileg egyező álláspontba helyezének ama lelkes macedoniéval, oda, hol: *verba reperire facile est, modum verborum tenere difficile.*

Elemér.